

Data haltuun – ja jakoon: mitä yrityksen pitäisi tietää EU:n datasäädöksestä viimeistään nyt?

EU:n datasäädös tuli voimaan 11.1.2024 ja sitä aletaan soveltaa porrastetusti 12.9.2025 alkaen. Se tulee datavetoisessa yhteiskunnassamme vaikuttamaan lähes kaikkien dataa keräävien ja hyödyntävien yritysten toimintaan, niin dataintensiivisillä kuin perinteisemmillä toimialoilla. Datasäädös vaikuttaa siihen, miten erityisesti verkkoon liitettyjen laitteiden tuottamaa dataa hallitaan, hyödynnetään liiketoiminnassa ja kuka siihen saa pääsyn. Muutoksena aiemmin vallinneeseen sopimusvapauteen datasäädös asettaa yritysten välisille datanjakosopimuksille vähimmäisvaatimuksia, jotka rajoittavat kohtuuttomia ehtoja ja edistävät reilumpia neuvotteluja. Kyse on kokonaisvaltaisesta liiketoimintaympäristön muutoksesta, jossa data on entistä keskeisempi tuotannon tekijä.

Avoimuus lähtökohtana

Keskeinen uudistus on oikeus päästä käsiksi ja hyödyntää dataa, joka syntyy liitettyjen laitteiden, kuten teollisten sensoreiden tai älykkäiden kodinkoneiden, käytöstä. Tämä koskee sekä yksityishenkilöitä että yrityksiä ja muuttaa käsitystä datan omistajuudesta, joka on aiemmin nähty valmistajien yksinoikeutena. Datasäädös asettaa uusia vaatimuksia mm. datankäsittely- ja pilvipalveluntarjoajille. Tarkoituksena on helpottaa palveluntarjoajan vaihtamista ja parantaa datan siirrettävyyttä, mikä lisää kilpailua ja vähentää riippuvuutta yksittäisistä toimijoista.

Datasäädöksen mukaan tuotteista ja palveluista syntyvä data kuuluu pääsääntöisesti käyttäjälle, joka voi hyödyntää ja jakaa dataa mihin tahansa lailliseen tarkoitukseen. Laitevalmistajien ja palveluntarjoajien on siksi suunniteltava tuotteensa ja palvelunsa niin, että käyttäjät oletusarvoisesti pääsevät helposti suoraan käsiksi omaan dataansa ja datan jakaminen kolmansille on mahdollista. Mikäli dataa ei saa suoraan laitteesta, valmistajan on luovutettava se pyynnöstä.

Datan vapauttaminen – riski vai mahdollisuus?

Yrityskäyttäjillä on jatkossa oikeus hyödyntää koneiden ja laitteiden tuottamaa dataa toiminnassaan eikä valmistaja voi enää yksin hallita raakadataa. Tämä avaa ovia uusille liiketoimintamalleille ja yhteistyölle eri toimijoiden välillä, mukaan lukien liitännäispalveluiden tarjoajat, jotka voivat nyt kilpailla jälkimarkkinoilla, kun datan haltija ei voi enää yksin hallita markkinoita. Toisaalta yritysten on mietittävä, miten omalle liiketoiminnalle tärkeä data ja liikesalaisuudet suojataan, kun tiedon jakaminen yleistyy.

Liikesalaisuuksien suojaaminen ei kuitenkaan voi toimia tekosyynä estää datan luovuttamista tilanteissa, joissa tietojen jakaminen on veloitettua datasäädöksen tai muun lain nojalla. Jakamisvelvoitteet kohdistuvat erityisesti raakadataan, kun taas jalostetussa datassa voi olla liikesalaisuuksia, joita on oikeus suojata. Tämä erotus on keskeinen – raakadataan liittyviä jakamisvelvoitteita ei voida kiertää vetoamalla perusteettomasti liikesalaisuuksiin. Selvytyden vuoksi on hyvä todeta, että datasäädöksen pakottava sääntely ei koske jalostettua dataa.

Datasäädös kuitenkin edellyttää liikesalaisuuksien suojaamista datan jakamistilanteissa, ja haltijat voivat vaatia käyttäjiä ja kolmansia osapuolia pitämään salaisuudet luottamuksellisina. Liikesalaisuudet on määriteltävä selvästi ennen jakamista, ja suojattava esimerkiksi salassapitosopimuksilla, mallisopimuksilla sekä teknisillä ja käytännön toimenpiteillä. Jos suojaustoimia ei ole saatu sovittua tai noudatettua, haltija voi kieltäytyä jakamasta liikesalaisuuksia, ilmoittaen käyttäjälle ja viranomaiselle. Poikkeustapauksissa, kuten tilanteissa, joissa jakaminen aiheuttaisi merkittävää taloudellista vahinkoa, jakaminen voidaan evätä.

Lisäksi silloin, kun dataan liittyy henkilötietoja, datasäädös täydentää EU:n tietosuojaj- ja yksityisyydensuojasääntelyä, kuten yleistä tietosuojajasetusta, eikä rajoita sen soveltamista tai luo datan haltijalle oikeutta käsitellä henkilötietoja ilman erillistä oikeusperustaa. Dataan pääsyä koskevat oikeudet eivät saa heikentää rekisteröityjen oikeuksia. Tasapaino avoimuuden ja suojan vaatimusten täyttämisessä vaatii huolellista strategista suunnittelua.

Käännä vaatimukset kilpailueduksi

Datasäädös edustaa datavetoisen talouden uutta aikakautta, jossa tiedon arvo korostuu entisestään. Muutokset eivät ole vain juridisteknisiä, vaan ne haastavat yritykset kehittämään toimintamallejaan ja avaamaan uusia yhteistyömahdollisuuksia. Näin yritys voi kääntää datasäädöksen vaatimukset kilpailuedukseen.

Yritysten kannattaa viimeistään tässä kohtaa ryhtyä toimenpiteisiin yrityksen datan strategisen merkityksen arvioimiseksi, ja varmistaa, että yrityksellä on valmiudet vastata uusiin velvoitteisiin ja hallita sanktioriskejä. Ei siis kannata jäädä lähtötelineisiin vaan huolehtia nopeasta kiihdytyksestä seuraavilla toimenpiteillä:

Tunnista datasi – Mitä dataa yrityksesi tuottaa tai hallitsee? Kenen dataa se on, mistä se syntyy ja kuka siihen pääsee käsiksi?

Arvioi liiketoimintamahdollisuudet – Voisiko dataa hyödyntää uusien palveluiden kehittämisessä tai tehokkuuden parantamisessa? Mikä on yritykselle arvokkainta dataa?

Mieti, voiko data sisältää liikesalaisuuksia tai henkilötietoja – Täyttyvätkö henkilötietojen tai liikesalaisuuden tunnusmerkit ja kuinka menetellä niiden suojaamiseksi?

Päivitä sopimukset – Varmista, että sopimuksissa huomioidaan datan omistajuus, käyttöoikeudet sekä datan luonteesta johtuvat vaatimukset datan suojaukseksi.

Joonas Dammert, lakimies

Joonaksen työtehtävänä on tarjota KPMG:n asiakkaille tukea teknologiajuridiikkaan ja datasääntelyyn liittyvissä asioissa, kuten esim. sopimukset, kehitys- ja riskienhallintaprojektit, mutta myös riitojen ratkaisussa.

Joonas on osallistunut muun muassa IT-palveluiden ja datan käytön sekä jakamisen sopimusehtojen laatimista koskeviin projekteihin sekä tietosuojan- ja muun datasääntelyn reunaehtojen arviointia ja riskienhallintaa koskeviin projekteihin. Joonaksella on kokemusta myös tuomioistuinyöskentelystä ja riita- sekä rikosprosessien hoitamisesta.

KPMG Oy Ab on osa maailmanlaajuisia asiantuntijapalveluyritysten verkostoa, joka tarjoaa tilintarkastus- ja varmennus-, vero- ja lakipalveluita sekä neuvontapalveluita yksityisen ja julkisen sektorin organisaatioille. KPMG-yritykset toimivat 142 maassa ja alueella, ja yli 275 000 partneria ja asiantuntijaa työskentelee jäsenyrityksissä ympäri maailmaa. KPMG Oy Ab:llä on 18 toimipistettä eri puolilla Suomea ja kaksi toimistoa Virossa, ja sillä oli 1900 työntekijää vuonna 2024.

